

Література

1. Гнізділова О. Сучасна українська література як засіб виховання дбайливого і відповідального ставлення до тварин. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2025. Вип. 31. С. 117–127.
2. Поляруш С. І. Правове регулювання становища тварин-компаньйонів: міжнародний досвід і Україна. *Наукові записки. Серія: Право*. 2022. Вип. 13. С. 35–40.
3. Безпритульні тварини та суспільна відповідальність. *Головне управління Держпродспоживслужби у Львівській області* : вебсайт. URL: <https://lvivdpss.gov.ua/bezprytul-ni-tvaryny-ta-suspil-na-vidprovidal-nist/> (дата звернення: 13.04.2026).
4. Безпритульні тварини – спільна проблема. *Офіційний сайт міста Славути* : вебсайт. URL: <https://slavuta-mvk.gov.ua/archives/50074> (дата звернення: 13.04.2026).
5. Singer P. *Animal Liberation: The Definitive Classic of the Animal Movement*. New York : Harper Perennial, 2009. 368 p.
6. Regan T. *The Case for Animal Rights*. Berkeley : University of California Press, 2004. 474 p.
7. Швейцер А. *Культура і етика*. К. : Основи, 1996. 302 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-16>

МЕЖІ ЛЮДСЬКОГО ТА МАШИННОГО: КІБОРГІЗАЦІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА

Омелянко Б. Г.

студент II курсу соціально-гуманітарного факультету

*Науковий керівник: **Романюк О. В.***

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

Інтенсивний розвиток технологій, особливо в умовах війни та післявоєнної реабілітації, ставить питання про природу людської тілесності та її змінюваність. Людина дедалі частіше постає як істота, що може бути модифікована, доповнена або навіть перевершена технічними засобами. Це породжує сумнів у традиційних уявленнях про «людське» як щось незмінне і природне. Виникає необхідність

переосмислення ідентичності, свободи та меж втручання в людське тіло. Філософський аналіз дозволяє не лише описати ці процеси, а й оцінити їх у контексті гуманістичних цінностей. Особливо актуальним є питання, чи не призведе технологізація до втрати автентичності людини.

Серед українських учених проблему трансформації людської природи досліджувала Ольга Гомілко, яка аналізувала тілесність як відкриту та історично змінну категорію. Також Володимир Казмірчук та Олександр Потіха розглядали кіборгізацію як прояв техногенної трансформації людини. Їхні дослідження зосереджені на проблемі співвідношення природного і штучного, а також на зміні уявлень про суб'єкта.

Кіборгізацію можна розглядати як своєрідне продовження природної еволюції людини, але вже не біологічної, а культурно-технологічної. Людина завжди вдосконалювала себе через інструменти: від найпростіших знарядь праці до складних цифрових систем. У цьому сенсі інтеграція технологій у тіло і свідомість є логічним етапом розвитку здатності до самовдосконалення. Вона дозволяє долати фізичні обмеження, відновлювати втрачені функції, підсилувати інтелект і розширювати межі досвіду.

Але при цьому штучне втручання у людську природу порушує природний хід еволюції і змінює саму сутність людини. На відміну від повільних і органічних змін, технологічна трансформація може бути різкою, неконтрольованою і такою, що виходить за межі біологічної цілісності. Це ставить під сумнів питання ідентичності: чи залишається людина людиною, якщо її тіло і свідомість значною мірою модифіковані штучними компонентами? Крім того, виникає ризик втрати автономії, коли технології не лише доповнюють, а й визначають спосіб існування.

Поняття «кіборг» у філософському контексті може розглядатися як метафора гібридності, що руйнує класичні опозиції між природним і штучним. У вузькому сенсі це біологічний організм, доповнений технічними компонентами. У ширшому – новий тип суб'єкта, ідентичність якого формується у взаємодії з технологіями. Поруч із цим використовуються поняття «постлюдина» та «трансгуманізм», які відображають ідею виходу людини за власні природні межі.

Людина, на відміну від інших живих істот, не лише пристосовується до середовища, а й активно його трансформує, створюючи інструменти, що розширюють її фізичні, когнітивні та навіть моральні можливості. Від медицини, яка продовжує життя, до цифрових технологій, що розширюють межі комунікації та пізнання, – усе це можна тлумачити як прояв прагнення до самоперевершення. У філософському вимірі

така тенденція співзвучна ідеям трансгуманізму, де технологія стає не зовнішнім засобом, а продовженням людської сутності, інструментом реалізації свободи та потенціалу.

Водночас надмірна технологізація несе в собі ризик втрати тієї самої сутнісної людяності, яку вона прагне підсилити. Коли технології починають визначати спосіб мислення, поведінки та навіть цінності, виникає небезпека редукції людини до функції в системі, де автономія поступається алгоритмам, а автентичний досвід – симуляціям. Філософи екзистенціалізму застерігали від втрати «справжнього Я» в умовах стандартизації та відчуження, і в сучасному технологічному світі ці застереження набувають нового змісту. Залежність від штучних систем може послабити критичне мислення, здатність до самостійного вибору та глибокого переживання реальності.

Питання кіборгізації торкається питань тілесності як основи ідентичності. З одного боку, тіло є первинною умовою людського існування: саме через нього людина сприймає світ, взаємодіє з іншими та формує власний досвід. У цьому сенсі тілесність не просто «оболонка», а фундамент ідентичності, адже спосіб буття у світі завжди тілесно опосередкований. Водночас сучасні підходи підважують цю очевидність: ідентичність дедалі частіше розглядається як щось, що може виходити за межі фізичної форми. Донна Гаравей у своїй концепції кіборга як «гібрида машини й організму» показує, що традиційні межі між тілом, технологією і свідомістю розмиваються, а отже, ідентичність стає гнучкою, множинною і нестабільною. Практичні експерименти Кевін Ворвік підтверджують це: інтеграція технологій у тіло змінює не лише функціональні можливості, а й сам досвід бути людиною, відкриваючи нові виміри самосприйняття.

У цьому контексті постає питання: чи може технологія стати частиною людського «я»? З одного боку, імпланти та інші технологічні розширення дедалі глибше інтегруються у тілесний досвід, стаючи не просто інструментами, а складовими щоденного існування. Вони можуть впливати на сприйняття, пам'ять, рухи і навіть емоції, що дає підстави говорити про їх включення в структуру ідентичності. З іншого боку, технологія зберігає статус штучного елемента, створеного поза людиною, і тому може розглядатися як зовнішнє доповнення, а не сутнісна частина «я». Це породжує напругу між інтеграцією і відчуженням: чим більше технологія стає «всередині» людини, тим гостріше постає питання про межі людської природи та автентичності. У підсумку, відповідь залишається відкритою: технологія може стати частиною ідентичності, але водночас вона ніколи повністю не втрачає свого походження як «іншого».

Кіборгізацію доцільно розглядати як процес деконструкції класичного уявлення про людину як цілісний і незмінний суб'єкт. Людина постає як відкрита система, здатна до постійного доповнення і трансформації.

Проблема меж людського та машинного тісно перегукується з класичним філософським парадоксом Корабель Тесея, який описаний ще у працях Плутарх. Його суть полягає в тому, що якщо в кораблі поступово замінювати всі дошки, постає питання: чи залишиться він тим самим кораблем. Як зазначає Плутарх, «корабель, у якому поступово замінювали всі частини, став предметом суперечки: чи є він тим самим чи вже іншим». Цей парадокс безпосередньо застосовується до кіборгізації: якщо людське тіло поступово замінюється штучними елементами, чи залишається людина тією ж самою особистістю. Таким чином, кіборгізація актуалізує проблему ідентичності не лише на фізичному, а й на онтологічному рівні, ставлячи під сумнів сталість «я» як незмінної сутності. Подібні ідеї розвивав Джон Локк, який пов'язував ідентичність із пам'яттю, а не з тілом. У контексті кіборгізації це означає, що навіть при зміні тіла особистість може зберігатися через свідомість.

Питання про збереження особистості при повній заміні тіла тісно пов'язане з розумінням того, що саме становить «я». З позиції Джона Локка, особистість не тотожна фізичному тілу, а ґрунтується на безперервності свідомості та пам'яті. Якщо людина здатна усвідомлювати себе як ту саму істоту через спогади про власний досвід, то вона залишається собою незалежно від змін тілесної оболонки. У цьому сенсі навіть повна заміна тіла не руйнує ідентичність, адже її ядром є психічна тяглість.

Натомість Дерек Парфіт піддає сумніву саму ідею сталої особистісної ідентичності. Він стверджує, що «я» не є незмінною сутністю, а радше сукупністю психологічних зв'язків і станів, які можуть змінюватися, розгалужуватися або навіть дублюватися. У такому випадку питання «чи зберігається та сама особистість» втрачає однозначний сенс, адже важливішим стає ступінь психологічної спадкоємності, а не факт тотожності. Якщо після заміни тіла зберігається достатній рівень зв'язку з попередніми станами свідомості, це може бути «достатньо близько» до збереження особистості, навіть якщо строге поняття ідентичності вже не застосовується. Таким чином, проблема переходить із площини «так або ні» у більш складний вимір градацій і умовностей.

Чи є тіло лише «носієм», постає у класичній філософії як проблема співвідношення душі й матерії. З позиції Рене Декарта тіло розглядається як своєрідний механізм, підпорядкований законам

природи, тоді як свідомість належить до іншої, нематеріальної субстанції. У такій дуалістичній моделі тіло виконує роль інструмента або «носія», через який душа взаємодіє зі світом, але не визначає її сутності. Це відкриває можливість мислити ідентичність як незалежну від фізичної оболонки, а отже – теоретично допустити її збереження навіть за радикальної зміни або заміни тіла.

Натомість феноменологічна традиція рішуче заперечує редукцію тіла до простого механізму. Для мислителів на кшталт Моріса Мерло-Понті тіло є не об'єктом, а живим центром досвіду – тим, через що світ взагалі відкривається людині. Ми не «маємо» тіло як річ, а «є» тілесними істотами, і саме тілесність формує наше сприйняття, емоції та спосіб буття. У цьому підході тіло не можна відокремити від свідомості без втрати самої людської суб'єктивності.

Отже, кіборгізація постає як фундаментальний виклик класичній філософії людини. Стає очевидним, що поступова заміна частин не гарантує збереження тотожності. Ідеї Джона Локка, Рене Декарта та Дерека Парфіта демонструють, що поняття особистості є багатовимірним і суперечливим. Кіборгізація не лише розширює можливості людини, а й руйнує сталі уявлення про її сутність. Вона змушує розглядати людину як процес, а не як незмінну сутність. Отже, межа між людиною і машиною є не об'єктивною, а концептуальною, і залежить від обраної філософської позиції.

Література

1. Гарравей Д. Маніфест кіборгів: наука, технології та соціалістичний фемінізм кінця ХХ століття. *Політична критика*. 2012. Вип. 3. С. 136–143.
2. Гомілко О. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі. Київ : Наукова думка, 2001. 340 с.
3. Clynes M. E., Kline N. S. Cyborgs and space. *Astronautics*. 1960. September. P. 26–27.
4. Абрамян О. В. Дж. Локк про соціальні та економічні основи громадянського суспільства. *Вісник Київського університету. Філософія. Політологія*. 1995. Вип. 23. С. 87–101.
5. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках. Київ : Тандем, 2001. 104 с.
6. Gordon D. Reasons and Persons. *International Philosophical Quarterly*. 1985. Vol. 25, no. 3. P. 327–329. DOI: <https://doi.org/10.5840/ipq198525324>